

EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ IŞIĞINDA MAHUR BESTE

Kubilay Yıldız*

Özet: Edebiyatla toplum ilişkisi ve yazarın topluma bakışı, edebî eserin derin yapısında kendini hissettirir. Edebiyat sosyolojisi de yazarın şahsiyeti ve eseriyle sosyal çevre arasındaki yapıyı irdeler. Bu çerçevede Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste* eseri incelenmeye çalışılmıştır.

Mahur Beste; eser, yazar, dönem, okur ve yayın-dağıtım çerçevesinde sosyolojik bakış açısıyla ele alınıp eserin sosyal yapısı hakkında sonuçlara varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Mahur Beste*, edebiyat sosyolojisi, eser, yazar, dönem, okur, yayın-dağıtım.

MAHUR BESTE, UNDER THE LIGHT OF THE SOCIOLOGY OF LITERATURE

Abstract: *The relationship between literature and the society and the writer's blink to the society are felt in the deep structure of literary works. The sociology of literature researches the structure between the writer's character and his work and social surroundings. In these terms, 'Mahur Beste' by Ahmet Hamdi Tanpınar has been examined.*

With 'Mahur Beste', I tried to induce the sociological structure of the work by means of work, writer, period, reader and publication..

Keywords: *Mahur Beste, sociology of literature, work, writer, period, reader, publication.*

GİRİŞ

Edebiyat ile toplum ilişkisini irdeleyebilmek için dil, hayat, kültür, yazar, yazarın ifade ettiği hayat ve hitap ettiği okuyucuları değerlendirmek gerekir.¹

Konuşulan dil, toplumun ortak olarak hareket edip anlaşmasını sağlayan ve toplumun yaratılarını içinde barındıran bir yapıyı hazırlar. Bunun için canlıdır ve -bir ölçüde- "hayatı temsil eder." (Wel-

* Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi.

Musikişinas Bekir Ağa'nın, "Bir afet-i mehpeyker ile nükteleğim var." sözleriyle başlayan makam-ı mahurda bir bestesi vardır. "Tanpınar'ın özellikle Eyyübî Bekir Ağa'nın Mahur Beste'sinden çok etkilendiğini" (Abacı, 2000: 67) düşünmemize vesile olan bu ithaf, Abdülaziz döneminden başlayarak Abdülhamid, Meşrutiyet ve kendi dönemi ile ilgili "nükte"lerinin olmasından mı kaynaklıdır?

"İki Uyku Arasındaki Düşünceler": Romanın bu ilk bölümünde, Cavide'nin geliş haberi ile değişikliğe adım atmakta olduğunu düşünen ve "yine aynı sıkıntı yüzünden taşlıktaki büyük saatin ayarını düzelteyim diye zembereğini kıran" (Tanpınar, 2003: 7) Behçet Bey'i görürüz.

Yeniliğin ilk yansımalarının saatin çeşitli parçalarını harekete geçiren yayın kırılması ile başlaması, zamanın sürekliliğini bozan unsurların harekete geçtiği izlenimini vermektedir. Bu gösterge, Tanpınar'ın zaman anlayışının dışındadır. Çünkü Tanpınar'da zaman, uyku arasında düşüncelerin canlı bir şekilde izlenebildiği ve bölümlenemeyecek bir rüyadır.⁴ Ancak bu noktada "bir rüyanın durmadan değişen ve değiştikçe daha bunaltıcı olan bin türlü tuhaflığı"nı (Tanpınar, 2003: 7) yaşayan Behçet Bey, hatıralarını yâd eder.

Eski durum ile yeni karşılaşacağı durumun ilk izleklerini değerlendiren Behçet Bey, Cavide'nin "her şeyi değiştirmeye kalk"masından (Tanpınar, 2003: 11) korkuyordu. Eski eşyaların bir bölümünü beğenmiyor olsa da tamamen bir değişikliğe gidilmesini istemiyordu. O an zihninde geçmiş ile geleceği, eski ile yeniyi ve Doğu ile Batı'yı kaynaştıracak bir zaman parçası tahayyül etti: "Hiçbir arıza ile bozulmayan zaman parçasından birdenbire mazi fişkırabileceği gibi, bin türlü ihtimalle yüklü bir istikbal de çıkabilirdi." (Tanpınar, 2003: 22).

"Baba ile Oğul": Dünya edebiyatından Türk edebiyatına sürekliliğini gördüğümüz baba-oğul ilişkisi, çeşitli bakış açılarıyla ele alınmış bir motiftir. Bu motif, bizim romanımızda özellikle, fikrî ve edebî arayışlar döneminin parçalanmış kişiliklerinin yansımalarını göstermesi açısından işlenmiştir.⁵

İsmail Molla Bey ve oğlu Behçet Bey'in birbirlerine bakış açıları, zamanın sosyal şartları içinde değişen insan niteliklerini belirtmesi sebebiyle anlamlıdır.

İsmail Molla Bey; mağrur, atılgan, çapkın ve kitap okuma aşkı olan bir ilim adamıdır. Oğlunun kendisine benzememesini içine bir türlü sindirememiştir. Bunun kaynağı olarak anne ve dadısının ver-

diği eğitimi düşünmüşse de sorunun, çocuğun kendi mizacından kaynaklı olduğunu anlayıp onunla yeteri kadar ilgilenmemiştir. İsmail Molla'nın saray ahalisinden uzaklaşarak yalnız ve kendi zevkine göre yaşamaya başlaması dikkat çekince Abdülhamid tarafından Mekke'ye kadı olarak sürülmüştür. Bu ayrılık neticesinde oğlu ile mektuplaşmalar safhasına girilmiştir. Oğlunun mektuplarındaki noktaları tek tek cevaplayan İsmail Molla, "bu her şeyi bilen ve anlayan, fakat yaratılışının kendisini hapsedtiği çemberden çıkamayan zavallıyı kırmamak için elinden gelen gayreti sarf et" miştir (Tanpınar, 2003: 32).

Behçet Bey; silik, otoritenin altında ezilen, çalışkan ve kitapları ciltlemeyi seven bir mizaca sahiptir. Babasının kitap okuma alışkanlığına karşı o yüzeyde kalmış, babanın otoritesinde kişiliğini yitirmiştir. Bu sindirilen kişiliğin her çevrede kendini hissettireceğini İsmail Molla anlamıştır.⁶ Bu sinen kişilik, Dâhiliye Kalemî'nde otoriteyi Tanrı gibi görüp onun emirlerini yerine getirebilmek için arı gibi çalışıyordu. İhtilale doğru giden bir ülkede otoriteye bakışıyla Behçet Bey, küçük bir insan gibi yaşayacaktı.

İsmail Molla'nın eşini kaybedip İstanbul'a dönmesiyle oğlunun evlendiğini öğrenmesi bir olur. Padişahın kararı ile Ata Molla'nın kızı Atiye ile evlenmek zorunda bırakılan Behçet Bey'in suçsuzluğuna karşın, Ata Molla'nın karşısında hep ezik kalacağını ve hoş bir hanımla nasıl yaşayabileceğini düşünüyordu.

"İki Dünür": İsmail Molla ile Ata Molla'nın münasebeti, çocukluk dönemlerine dayanır ve mizaçları birbirinden farklı olduğu için pek anlaşamazlardı. Özellikle "yaşadıkları devrin üzerlerinden bir tebeşir silgisi gibi geçtiği bu iki" (Tanpınar, 2003: 39) dünür, aydın anlayışlarının farklı belirtileri sebebiyle ayrı yollar tutmuştu.

Atiye Hanım ile Behçet Bey'in zorunlu evlilikleri, İsmail Molla Bey ile Ata Molla Bey'in ilişkisine değinilmesini sağlamıştır. Ata Molla, devletin karışıklıkları içinde aydınların iktisadî olarak rahat bir hayat sürmesine dayalı bir tutum içindedir. Ancak kıskanç ve hiddetli şahsiyeti, onun emeklerini ziyan etmesine de neden oluyordu. Ata Molla'nın kişiliğini gören İsmail Molla Bey, bu bilinç içinde onunla olan ilişkilerini sürdürüyordu.

İsmail Molla, Ata Molla'nın padişahın huzurunda kendisini Kara Çelebizade Abdülaziz'e benzetmesinin dışında ona bir kez bile kırılmamıştır. Ancak Ata Molla'nın ihtirasıyla gelişen bu hadise ile iki aydın, padişah tarafından devrin şüphelileri arasına alınmıştır. Ata Molla'nın ilim-konum ilişkisindeki yanlış adımının kurbanı

olan taraflar, bu olayı dillendirmeseler de “aralarında bir yara gibi daima kanadı durdu.” (Tanpınar, 2003: 48).

Kızının Behçet Bey’le evliliğini planlayan kişinin İsmail Molla olduğuna inanan Ata Molla, Mülkiye’de okuyan ve satranç bilmeyen damadından hiç hazzetmezdi. Damadının Mülkiye’de okuduklarını ve tavırlarını benimsemeyen Ata Molla, ona bazen öğüt vermek istese de onun güzel bir kötek hak ettiği kanaatindeydi.

Bu evlilikte ve devirde, satranç hamleleri yapılmadan oyunda “şah-mat” kararları mı alınıyordu?! Yıldız Sarayı verdiği kararlar ile insanların hayatlarını yönlendirdiği gibi oyun içinde oyun yapan ve ekonomik kaygılarla satranç hamleleri gibi akılcı hareketlerle ilerleyen aydınları da yönetebiliyor muydu?

Bir iş için görüştüğü Behçet Bey’in, Atiye Hanım’la evlendirdiği kişi olduğunu öğrenen padişah, Atiye Hanım’a bir nişan verilmesini uygun görür. Bu nişan haberi, Ata Molla’nın satranç partilerinden birinde ölmesine neden olmuştur.

“Behçet Bey’in Evlilik Yılları”: Yıldız Sarayı’nun emriyle gerçekleşen bu evlilik, ironik bir kahkaha ile başlayıp iki tarafı da yalnızlığa sürüklemişti. Bu kahkahanın sabahında bir tebensümle sergilenen samimilik, evliliklerinde birçok şeyin düzene girmesini temin etmişti.

Kocasını aldığı terbiye ve boş kalan annelik tarafıyla sahiplenmek için çaba harcayan Atiye Hanım, “sona ermekte olan bir zevk, sefahat ve debdebe devrinin en güzel ve en iyi taraflarıyla yetişmiş olan” (Tanpınar, 2003: 62) kayınpederi İsmail Molla’nın modayı, yenilikleri ve dostluğunu kendisine sunmasıyla arzularını doyurmaya çalışmıştır.

İsmail Molla’nın kendisini götürdüğü Yenikapı’daki Mevlevîhane’de musiki ile eriyip kendini bulmaya çalışan Atiye Hanım; kayınpederinin geçmişle ilgili hikâyelerini dinler, devrin siyasi atmosferi ile siyaset adamları hakkında bilgi edinir, dönemin aydınları ile ilgili düşünceleri olgunlaşır ve kötüye giden devlet hakkında yayımlanan gazete haberlerini analiz etmeye çalışırdı.

Behçet Bey’den boşanması hususunda onu özendiren ablalarının ifadelerini düşündüğünde aklına kendinden hiçbir şey esirgemeyen kayınpederi gelirdi. Ancak kayınpederinin Talat Bey’in Mahur Beste adlı eserinin hikâyesini anlatırken kocasının yüz ifadeleri ve tavırları, onun bu evliliği sürdürmesinin asıl sebebi olmuştur.

Bu kesin yargıyla birlikte aşk ve çocuk kapıları hiçbir zaman kendine bir daha açılmayacak Atiye Hanım, kocasının politika kapılarını aralaması için emek sarf etmeye karar verir.

“Garip Bir İhtilâlcı”: Atiye Hanım’ın kocasıyla ilgili bu kararını gerçekleştirme fırsatı, kayınpederinin medrese arkadaşı Sabri Hoca’nın bir akşam ziyaretiyle ele geçmiştir.

Osmanlı düzeninde yükselebilmek için medreseye giren ve medresede tartışılan ıslahatları gerçekleştirmek için siyasete atılan Sabri Hoca; Jön Türklerle, meşrutiyetçi aydınlarla ve mason localarıyla ilişkiler kurmuş bir aydındır. Yeni medeniyetin içsel niteliklerle kurulmaması ve yeni hükümet şekli isteyen zümrenin sosyal sorunların yüzeyinde gezmesi ve Doğu düşüncesini “bulsam onunla kanaat ederim” (Tanpınar, 2003: 89) diyecek kadar eski medeniyetten ümidini kesmesi, Sabri Hoca’nın penceresinden devrin ruh hâlini aksettirir.

Siyasî mücadelesi sırasında karşılaştığı Jön Türkler ve meşrutiyetçi aydınların hürriyet, malî buhran ve meşrutiyet söylemleri ile Abdülhamid’i devirmekten ve devleti ele geçirmekten başka bir düşünceleri olmaması, Sabri Hoca’yı onlardan ayırıyordu. Ancak onun bu tavrı ve eylemlerde insanları etkileyen kişiliği, onu vazgeçilmez kılıyordu.

Suavi vak’asının güçlendirdiği dostluklarıyla İsmail Molla ve Sabri Hoca, politik konuları evde rahatlıkla tartışabiliyorlardı. Sabri Hoca’nın yeni medeniyete ilişkin konuşması sırasında İsmail Molla, siyasî münakaşaları bir bayanın -gelininin- yanında gerçekleştirdiklerini fark etmiştir. Bu düşünceler içinde “Ne şarka, ne garba, ne falana, feşmekâna bağlıyım; bize bağlıyım. Hayata, yani ölmeyen bir şeye bağlıyım.” (Tanpınar, 2003: 94) deyişiyle parçalanmış medeniyet eşiğindeki milletin ancak ve ancak bu tutum içinde kurtulabileceğine olan inancı tebarüz ediyordu.

Bu konuşmalar sonunda İsmail Molla, Sabri Hoca’nın belirttiği yeni cemiyet içinde oğlunun da yer alması isteğini dile getirdi. İsteksizce de olsa Sabri Bey, Behçet Bey’i bu konuda desteklediğini belirtti.

Siyasete ilk adımını atan Behçet Bey, Atiye Hanım’ın eniştesi olan Halit Bey ile onun kardeşi olan Refik Bey’i yemeğe davet etmiştir. Refik Bey ile gönül macerası olan Atiye Hanım, bu ismi duyunca tedirgin ve huzursuz olmuştu.

“Hısım Akraba Arasında”: Atiye Hanım’ın ablası Ruhsar Hanım’ın eşi Halit Bey, Mülkiye’yi bitirmiş olup hayatını babasından

kalan mirasla idame ettirmektedir. İlk başta Tanzimat hikâyelerinde rastladığımız tiplere benzettiğimiz Halit Bey, “annesinin son dükkânı da elden çıktığı gün birdenbire babasının ortaklarını ve Sinop taraflarında hısım akraba elinde kalmış araziye hatırla”masıyla (Tanpınar, 2003: 104) *Mecelle*’yi ezberleyerek devrin adalet anlayışı ile ilgili bilgilere erişen bir şahsiyet olarak karşımıza çıkar. Bu adalet anlayışına ilişkin uğraşlar, onun para kazanmasını da sağlamıştır. Ancak onun asıl derdi, davalarla ilişkili hazırlıklar yaparken aldığı hazdır.

Bu garip mizacı, onun evlenme kararında da tecelli etmiştir. Annesinin Ata Molla’nın kızını beğendiğini söylemesi ve Ata Molla’nın satranç bilen bir damat şartı onun dikkatini çeker. Bu konuşmadan altı ay sonra, satranç öğrendiğini annesine söyleyip kızı ister.

Ruhsar Hanım ile evlenip iç güveyi olarak Ata Molla’nın evine taşınan Halit Bey, iç güveyi olmaktan ve satrançtan daha çok miras meseleleri ile ilgilenmekten hoşlandığı için Ata Molla ile oynadığı satranç müsabakalarında uykuya dalma numaraları yapıp kendi konağına taşınır.

“Eski Bir Konak”: Halit Bey, aydın yapısını anlamasa da kayınpederinin canlı kişiliğinden hoşlanıyordu. Onun için konağına taşınmaz kayınpederiyle barışma yolları aramış ve kendi konağına da canlılık getirmeye çalışmıştır.

Halit Bey’in konağı; geçmişte yaşamış, geçmişte yaşayan ve geçmişte anımsatan kişileri ve bugünü ile renkli bir hüviyet sergilemektedir. Aslında Adile Hanım’la saray entrikaları aksettirilmeye, Ali Ağa’nın varlığında Nuri Bey’in ticarî ilişkileriyle Islahat Fermanı ile verilen imtiyazlar sonucu azınlıkların ekonomideki yeri gösterilmeye, babasının Nerkis Ayşe Hanım’ın evine gidişi ile ahlak anlayışının yozlaşması sergilenmeye ve Nerkis Ayşe’nin evinde çıkan yangınla da devrin ocaklarının sönüşü yansıtılmaya çalışılmıştır. Aslında bu konak, II. Mahmut dönemi saray çevresinden Tanzimat devrine, Islahat Fermanı ile gelişen hadiselerden II. Abdülhamid dönemine kadar eski medeniyetten yeni medeniyete geçişi temsil eden portreleri yansıtır.

“Mahur Beste Hakkında Behçet Bey’e Mektup”: Bu bölümde yazar, anlatıcı kişiliğinden sıyrılıp aktarımcı bir role bürünerek Behçet Bey’i de “roman kahramanı iken roman münekkidi” (Tanpınar, 2003: 145) yapar.

Eserle birlikte çıktığı yolculukta kendini tanımaya başlayan ve bu sebeple ayrıntılara takılan Behçet Bey, değişim noktalarında da çeşitli ölçüler yakalamıştır. Bunları bir ayna gibi yansıtan anlatıcı,

yazar ve aktarıcı rolleriyle mektubun sahibi, bu kalabalık şahıs kadrosu olmasa Tanzimat devrinden istibdada değişimin belirtileri doğrultusunda bu kadar ayrıntıya nasıl inebilirdi? Behçet Bey'in hikâyesi atlayışlarla dolu olmasa -mektup sahibi- yeni ile eski hakkında ne kadar bilgiyi aksettirebilirdi?

Behçet Bey'in, Talât Bey'in Mahur Beste adlı eserine bu kadar değinilmesine olan kızgınlığı, mektup sahibinin onun yenik kimliğini vurgulamasını sağlaması dışında, bizde musikinin insan üzerindeki özlü etkisini göstermesi açısından da önemlidir. Atiye Hanım'ın bu eserin hikâyesi ile kocasından ayrılmama kararı alması, musikinin gücünün dostluktan da öte olduğunu göstermektedir

Mektup sahibi, Behçet Bey'in hayatı veya romanı kendi etrafında dönmesini istemesine karşılık hayatın "herkesle beraber yürü" düğüne (Tanpınar, 2003: 152) olan inancını dile getirir ve dostluğunu ifade ederek ondan ayrılır.

MAHUR BESTE KİTABININ FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

2003 yılında Dergâh Yayınları tarafından altıncı baskısı yapılan *Mahur Beste*, karton kapaklı olup üçüncü hamur kâğıda basılmıştır. Yüz elli altı sayfadan ibaret olan eserin kapağındaki yapboz parçacıkları dikkat çekmektedir. Editörün tasarrufu olan bu kapağı, medeniyet kırılışı ile ilişkilendirmek mümkün müdür? Bozulmuş bir yapının tekrar tekâmülünden ziyade yapboz parçalarının diğer parçalarla olan münasebetlerinin sergilendiği bu eser ile kapağı birbirini tamamlar niteliktedir.

Sosyal hayatı bir yapboz bütünlüğü olarak değerlendirirsek Tanzimat devri ile birlikte gelen yeni medeniyetin, yapboz sahibinin ilk darbesi olarak görebiliriz. Doğu - Batı, eski - yeni ve istibdat - meşrutiyet tartışmaları, biz mefhumu ve aydın kimliğinin çeşitlilikleri ile hayatın bir bütünü oluşturmak için yapboz parçaları gibi birbirini bulması, *Mahur Beste* romanının en önemli meselesidir. Bu sorunu işleyen Ahmet Hamdi Tanpınar, şahısları anlama isteği ile hareket etmiştir.

AHMET HAMDİ TANPINAR VE FERT - CEMİYET İLİŞKİSİ İÇİNDE ÇEVRESİ

Ahmet Hamdi Tanpınar, ülkesini ve dünyayı temelden sarsan hadiselerle dolu bir devirde yaşamıştır. İstibdat dönemi, 1908 Dev-

rimi, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Millî Mücadele, Cumhuriyet'in ilanı, Millî Şef devri, İkinci Dünya Savaşı ve 1960 İhtilali gibi derin vak'alar, romanda en önemli noktanın insan olduğunu vurgulayan ⁷ yazarın hayatını ne kadar etkilemiştir?

İstanbul'da dünyaya gelen Tanpınar, çocukluğunu ve gençlik yıllarını -tıpkı İsmail Molla gibi kadı olan babası Hüseyin Fikri Efendi'nin görevi gereği- Ergani Madeni, Sinop, Siirt, Kerkük ve Antalya'da geçirmiştir. Öğretmenliği sırasında Erzurum, Konya ve Ankara gibi şehirlerde bulunan yazar için bir bütünü oluşturan coğrafi parçaların iklimlerini tatmıştır, diyebiliriz. Ancak doğduğu, üniversite ve akademik hayatını geçirdiği İstanbul onun için her zaman öncelikli olmuştur.

Gelecekte tüm kadın ilişkilerinde kendini 'irak' bulmasına sebep olan annesi Nesime Bahriye Hanım'ı Kerkük'te yitirışı ve babasıyla tabiat farklılığı yaşaması, Tanpınar'ın kişisel dünyasının ilk sancılıdır diyebiliriz. Babasının ölümü ile aile sorumluluğunu da üstüne alan yazar, Yahya Kemal Beyatlı'nın da büyük katkılarıyla kendi hislerini, tarihini ve sosyal gerçekleri felsefî duyarlılıkla sezmeye başlamıştır. Bu anlamlandırma dönemi içinde Tanpınar, sahnenin dışında kalsa da sosyal, kültürel ve siyasal çevrenin etkisiyle ferdi tamam ve sürekli kılan cemiyet kavramı etrafında hareket etmeyi önemli görmüştür.

Tanpınar, fakülteden arkadaşlarıyla Yahya Kemal Beyatlı'nın önderliğinde Bergson'un akidelerine bağlı olan *Dergâh* dergisi etrafında hareket etmiştir. Bu dergide yer alan aydın ve sanatkârların zaman anlayışı, artzamanlı bir düzlemde olmasına karşılık modern bir teşekküle de açıktı. Bu sebeple *Dergâh*'ı, Osmanlı ile Cumhuriyet arası kültürel bir geçiş evresi olarak değerlendirebiliriz.

Dergâh'tan zamanla kopan Tanpınar, entelektüel bir huzursuzlukla hiçbir çevrenin ne içinde olabilmış ne de tam olarak dışında kalabilmiştir. Tanpınar'ın *Mahur Beste*'de padişahlar için dile getirdiği, "Her insan gibi onlar da birbirinden çok ayrı mahlûklar. (...) Hamleleri ayrı, ufukları ayrı. Fakat aynı ıstırap, aynı memnuniyetsizlik var. Aynı burgu insanın içini deliyor. Aynı karanlık içinde yaşıyorlar." (Tanpınar, 2003: 86) ifadeler, onun aynı zamanı ve sosyal şartları paylaşırsa da cemiyet içinde bile hüviyetinden taviz vermeyen bir tutum sergileyebileceğini ortaya koyar.

15 Kasım 1939 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tanzimat Edebiyatı Kürsüsü'nün başına getirilen Tanpınar, Tanzimat devrinden dönemine kadarki edebiyat akışımını okuma ve

araştırmalarıyla değerlendirmeye başlamıştır. Üniversitedeki çevresinde düzeyli bir arkadaş grubu ile ilişkileri olsa da maddî çaresizlikleri, anlaşılamayan kimliği ve hayat arkadaşının olmaması gibi nedenlerle bu çevrede de yalnız kalmıştır.

Öğrencilik ve akademisyenlik yıllarında görüştüğü ve *Dergâh* dergisi etrafında birlikte hareket ettiği arkadaşlarının da yer aldığı Cumhuriyet Halk Partisi'nden milletvekili seçilen Tanpınar, bu ortam içinde de birçok kişi ile anlaşamaz. Prof. Dr. İnci Enginün ve Prof. Dr. Zeynep Kerman, Tanpınar'ın günlüklerinden hareketle onun İsmet İnönü'ye sonuna kadar bağlı olduğunun altını çizerler.⁸ Bize göre ise, "dünya içinde, ileriye açık, mazi ile hesabını gören bir Türkiye'nin peşinde" (Enginün - Kerman, 2008: 113) olan Tanpınar, Tek Parti döneminin çoğul sesidir. "İdeolojik kopmanın yürürlüğe konulduğu, Türk toplumunun geleceğini belirleyecek yaşam biçimlerinin ancak bu 'kopma'yla gerçekleşeceği düşüncesinin egemen olduğu ideolojik - politik ortamda" (Yavuz, 1987: 49) Ahmet Hamdi Tanpınar, zaman anlayışı ile İsmet İnönü'ye de karşıdır diyebiliriz.

İlerleyen zamanlarda akademik çalışmalarına geri dönen Tanpınar, "ne sağcı ne solcu... Sadece entelektüel ve yalnız başına"dır (Enginün - Kerman, 2008: 207). Bu kendinden ödün vermeyen aydın tavrı ile cemiyet ve fert sorumluluklarını yerine getirmiştir.

TANZİMAT DEVRİYLE BÖLÜNEN AYDIN VE AHMET HAMDİ TANPINAR

Tanzimat ile kırılan zaman, *Mahur Beste'* de ayna imgesi ile verilmiştir: "*Aynalar, istedikleri zaman, dört bir yana salıverdikleri bu sessizlikle taksim kabul etmiş bir zamanın timsali idiler.*" (Tanpınar, 2003: 23). Bölünmüşlüğü kabul eden aynalara insan aksinin geç yansıdığını düşünürsek, o dönem içinde gecikilen bir şeylerin olduğu akla gelmektedir. Geç kalınan şey, iktisadî ve manevî çaresizliğe neden olan modernleşememek midir?

Tanzimat ile yaşanan köksüz modernleşme ve ikili medeniyet krizi, kültürel kopuşun başlangıcı olarak dikkati çekmektedir. Bu devirle birlikte birbirinden kopmuş münevverler ve topluluklar doğmuştur. *Mahur Beste'* de medeniyet buhranının ilmi aynaları olarak karşımıza üç tip çıkar: İsmail Molla, Ata Molla ve Sabri Hoca.

İsmail Molla'nın ahlakî anlayışı ile modernleşmeye eleştirel ve tutucu tavrı, Ata Molla'nın maddî çıkarları önceleyen yozlaşmış bilgin vaziyeti ve Sabri Hoca'nın arayışlar sonucunda yanlışlıkları ol-

duğuna inansa da Yeni Osmanlıcı tutumu, farklı yollar tutan aydınların portreleri gibidir.⁹

*Mahur Beste'*deki şahıs kadrosu, "bireyle birlikte, bireyden çıkarak çağı anlatmak" (Demiralp, 2001: 111) isteyen Tanpınar için Tanzimat ile II. Meşrutiyet arası ilim, adalet, siyaset, cemiyet ve zihniyet yönünden devrin parçalanmış ruhunu yansıtmaya açısından önemli malzemelerdir.

Entelektüel kimliğiyle edebiyat tarihi çalışması yapması dışında, sanatçı duyarlılığını da dışarı vuran Tanpınar, saatleri ayarlayarak ve bunun için bir enstitü kurarak bütünlüğü oluşturmak istemiştir.

AHMET HAMDİ TANPINAR'DA PARÇALANMAZIN KAYNAĞI MUSİKİ

Mevlana'ya aşkın dansını yaptıran musiki, Ahmet Hamdi Tanpınar için kendisini bütün karmaşık düşüncelerden arındıran bir evrendir. Dede Efendi, İtrî gibi klasik müzisyenlerimizden Mozart ve Beethoven gibi Batılı müzisyenlere açılan bu evren, onun için sanattan önce inançtır.

Bireyin özünü keşfetmesine yardımcı olan müzik; kişinin dünyayla iletişim kurmasını, somuttan soyuta geçerek ideler dünyasını tanımasını, çok sesli düşünceye yüreğini açmasını ve evreni anlamlandırmasını sağlar. *Mahur Beste'*de Atiye Hanım'ın Mevlevî müziği ve ritüeli ile boşanma konusundaki karmaşalarını giderip kendini kocasının ve ülkesinin siyasî geleceğine adanmış görür. Musiki karşısında Atiye Hanım gibi hareket eden Tanpınar için müzik, ideali oluşturmasa da, insanları ve toplumu bütünleyecek bir hüviyete sahiptir.

Osmanlı, çok uluslu bir niteliğe sahipti ve bunun gereği olarak milletleri arasında kültürel bir birliktelik oluşturması gerekiyordu. İslam tasavvufunun iktisadî hayata getirdiği canlılık ve insanlar arasında sağladığı hoşgörülü yaklaşım, Osmanlı birlikteliğinin temel taşlarından. Bir ney sesi bile gönülleri birbirine kenetliyordu.

Musikinin medeniyetleri bağlayan gücünü kavrayan Tanpınar, Tanzimat ile başlayan medeniyet değiştirme buhranında bu konuya da gereken önemin verilmediği kanaatinde. Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte Batı müziğine önem verilmesine karşılık musikimizin göz ardı edilmesi de onu yaralamıştır. Aydın kimliği ile bu noktaya dikkat çeken yazar, siyah geceden uyanmamızı, değişime açık bir bütün-

lüge ve değişim içinde geçmişle ilişkisini kesmeyen bir sosyo - kültürel anlayışa bağlar. Bu sebeple Tanpınar, insanlarımızın ve topluluğumuzun tamam kılınmasının ancak kültürünü bir gören, Doğu ve Batı müziğini birlikte dinleyen kitlede gerçekleşeceğine inanmıştır.

TANPINAR'IN ANLATTIĞI VE YAŞADIĞI DÖNEM

Mahur Beste romanının son bölümündeki mektup sahibi olarak Tanpınar, yazdığı dönemle kendi dönemini şu şekilde kıyaslar: "İkinci Dünya Harbi'ne şahit olmuş bir neslin adamının Kırım Muharebesi'nde ne işi vardı, Behçet Bey? Ne yalan söyleyeyim, birçok huzursuzluklarına rağmen yaşadığım devirden memnunum. Hiçbir mazi hasretim de yok." (Tanpınar, 2003: 148).

Yaşadığı dönemde özellikle maddî ve kültürel huzursuzluk duyan Tanpınar'ı, *Mahur Beste*'deki aydın ve şahıslardan ayıran en büyük özellik, varlığı ve hürriyeti kesinleşmiş bir Türkiye'de yaşamasıdır. Ülkesinde medeniyet krizinin etkileri aşılamamış ve Batılı devletler ekonomik çıkarları için savaşa girmiş olsa da Tanpınar, Atatürk'ün güven veren yurdunda yaşamaktadır.

Tanpınar, geçmişe özlem duymadığı konusunda gerçekçidir; çünkü onun eski - yeni ayrımı hiç olmamıştır. Onun parçalanmayan bir zaman algısı vardır. Oysa Behçet Bey ve çevresindekiler, ayarsız saatlere hapsolmuşlardır. "Sırrı, insan kafasında, insan hayatında aramayı öğre"nen (Tanpınar, 2003: 148) aktarıcı/mektup sahibi, Behçet Bey ve çevresindekiler ile o devri çözmeye çalışmıştır; devrin karışıklıklar içinde olduğu sırrını, özellikle Behçet Bey'in çevresindeki farklı hayat hikâyelerini aktarmakta bulmuştur. Bu çözülen gizemle, bölünen zaman içinde ilmî sınıfın kendileri ve toplumları ile ilişkili olarak farklı düşünce ve tutum içinde olduğu vurgulanmıştır.

Mahur Beste'nin kopan aydın sınıfı, Cumhuriyet ile yönünü Batı olarak tayin eden ülkesine farklı bir boyutta aksetmiştir. Ancak *Dergâh* dergisinin beslediği atmosfer sonucu zamanı değişiklikleriyle kabul etme olgunluğuna erişen Tanpınar, devrinde kendi zihniyet yapısından ödün vermeden, aydınca yaşamaya çalışmıştır. Belki bunun için de dışlanmış ya da kendini dışarıda görmüştür.

TANPINAR VE YAYIN-DAĞITIM AÇISINDAN MAHUR BESTE

Yeni devletin milletini şekillendirmek için kurulan ve halkevlerinin yayın organı olan *Ülkü* dergisinde *Mahur Beste*'yi tefrika eden

Tanpınar, aynı dönemde CHP milletvekilidir. *Mahur Beste*, *Ülku* dergisinin devrin ideolojisini halka yansıtma niteliğine rağmen yazarının dünya görüşüne uygun bir şekilde vücut bulmuştur. Entelektüel kimliği, Tanpınar'a yazı yolculuğunda ideolojilerin üstünde hareket etme imkânı sağlamıştır.

Tefrikalar hâlinde yayımlanan ve "Mahur Beste Hakkında Behçet Bey'e Mektup" bölümü ile sonuçlandırılmaya çalışılan eserin kitaplaşması, Tanpınar'ın ölümünden on üç yıl sonra gerçekleşmiştir. Bu kitaplaşma serüveninde, dönemin sosyal ve siyasal yapısındaki arayış ve huzursuzlukların etkisi büyüktür. İdeolojik köken arama çağında edebiyat ürünlerinin, zihniyeti en iyi yansıtan araç olduğu¹⁰ kavranmıştır. Yayın politikasında Türk tarihine ve kültürüne önem veren *Tercüman* gazetesi, bu yönünü 'Bin Temel Eser' serisiyle perçinleyip serinin ikinci kitabı olarak *Huzur* romanını yayımlamıştır. Bu romanın yayımlanması ile Tanpınar ve eserleri keşfedilip tartışılmıştır.¹¹

1970'lerde Tanpınar ve *Huzur* üzerine yapılan yorumlar, onun eserlerinin gündeme gelmesini ve okuruyla buluşmasını sağlamıştır. "Muhafazakâr modernliğin estetik düzlemi"¹²nin ortasına -bilhassa *Huzur* romanıyla- taht kuran Tanpınar'ın, *Mahur Beste* romanı da bu ilgiyle birlikte 1970'li yıllarda yayımlanmıştır. *Mahur Beste* romanının yayımlanma seyrini şu şekilde gösterebiliriz:

Kitap şeklinde ilk basım	1975	Yol Yayınları
2. basım	1988	<i>Dergâh Yayınları</i>
3. basım	1995	<i>Dergâh Yayınları</i>
4. basım	1998	<i>Dergâh Yayınları</i>
5. basım	1999	<i>Dergâh Yayınları</i>
Yayın hakları sebebiyle kabul edilmeyen basım	2001	Yapı Kredi Yayınları
6. basım	2003	<i>Dergâh Yayınları</i>
7. basım	2005	<i>Dergâh Yayınları</i>

1970'lerde *Mahur Beste*, tablodan da anlaşılacağı gibi, bir kez basılmış ve diğer eserleri kadar geniş bir kitleye hitap etmemiştir. Bize göre bunun nedeni, eserin teknik kusurları ile dönemin sosyal ve siyasal yapısındaki bölünmüşlüktür. *Mahur Beste* ise birlikteliğin ve bütünlüğün romanıdır.

Mahur Beste, özellikle 1990'lı yıllarda yoğun bir ilgi görmüştür. Yayınevlerinin ve okuyucunun ilgisi; 1980 Darbesi sonrası yetişen apolitik gençliğin dünyasından, ideolojilerden sıyrılıp entelektüel

bakış açısının kazanılmasından ve Orhan Pamuk'un Tanpınar'ı ve romanlarını değerli gördüğünü ifade etmesinden kaynaklanıyordu. Bu süreçte, *Huzur* ile *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* eserlerinin yabancı dillere çevrildiği de görülmektedir.

Tanpınar'ın kimliğini ve okurunu fark eden yayınevleri, biraz da doğumunun yüzüncü yılına yaklaşılırken atılım içine girmişlerdir. Yayımladığı dergi ve eserlerle ilgi toplayan Yapı Kredi Yayınları, bu konuda hamleleriyle başı çekiyordu. Orhan Pamuk'un Tanpınar'a ilişkin yazılarından ve 1998 yılında yapılan bir anketten¹³ hareketle yola çıktığını düşündüğümüz yayınevi, Tanpınar'a ilişkin deneme kitaplarını, onun röportaj ve yazılarını bir araya getiren kitapları ve külliyatını yayımlar. Ayrıca dergilerinde Tanpınar ile ilgili makalelere, dosya ve özel sayılara yer verilmiştir.

Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan *Mahur Beste* kitabının kapağında, Tanpınar'ın bir fotoğrafı yer almaktadır. Bu kapakla, Tanpınar'a endeksli bir satış stratejisi geliştirildiği sezilmektedir. Bu satış stratejisi, gerçekten de etkili olmuştur. Ancak yayın hakları sebebiyle *Mahur Beste*, yeniden Dergâh Yayınları tarafından yayımlanmaya başlanmıştır.

Dergâh Yayınları, *Mahur Beste*'yi, eski kapağıyla ve hiçbir reklama gerek duymadan yayımlamaya devam etmektedir. Yapı Kredi Yayınları ile gelen popülerlik, Dergâh Yayınları ile durulsa da Tanpınar'ın ve *Mahur Beste*'nin ölümsüz yolculuğu devam etmektedir.

OKUR ZÜMRELERİ AÇISINDAN TANPINAR VE MAHUR BESTE

Aslında hep keşfedilme ve anlaşılma arzusu içinde olan Tanpınar, bunu gerçekleştirecek okuyucu kitlesi ile hayatında karşılaşmamıştır. Tefrika hâlinde yayımlandığı süreçte *Mahur Beste*'nin, Tanpınar'ın çalışma arkadaşları tarafından bile takip edilmediği anlaşılmaktadır. Eserlerini yayımlatmada ve okura ulaşmada sıkıntı çeken yazar, nasıl entelektüel olarak kendini yalnız hissettiyse, edebî çalışmalarında da bir o kadar yalnızdır.

İsmail Molla'nın büyükannesinin sandığının gizemini, mucizesini ve değerini¹⁴ onun ölümünden sonra anlaması gibi, okuru da Tanpınar'ı ölümünden sonra anlar. Hayatı boyunca ise mucizenin kaleme gelmesi için mücadele etmiş bir ilim adamı, şair ve yazarla karşılaşırız.

Tanpınar'ın döneminde görülen ve zamanla belirginleşen sosyal ve siyasal kutuplaşma, Tanpınar'ın okur zümreleri tarafından fark edilmesini sağlamıştır. "Gözü kapalı, ezberde kalmış öğünmenin ötesine geçemeyen bir Türk tarihi, yalnız iç politika ve propagan-da" (Enginün - Kerman, 2008: 37) peşinde gördüğü muhafazakâr/sağ kesim, Tanpınar okumalarıyla -giderek- gerçekçi ve evrensel bir perspektif kazanmıştır. Yine aynı dönemde "tarih bilmemek, hiç kültürü olmamak"la (Enginün - Kerman, 2008: 207) eleştirdiği sol kesim, Kemal Tahir'in *Devlet Ana* romanı ile birlikte mirasına yönelmeye başlamıştır. Her iki anlayışın aydınları, okurlarına kendi çizgilerinde Tanpınar yaratmış ve onu sahiplenmeye çalışmıştır. Ancak Tanpınar'ın fikir dünyasının arzuladığı okur veya okur zümreleri, birbirini bütünüleyen toplumun fertlerinden teşekkül etmeliydi; birbirinden ideolojik olarak koparlardan değil.

İdeali oluşturmaya da kültürünü bir görmeye başlayan ve Doğu ile Batı müziğini bir arada dinleyebilen popüler kültürün fertleri, Tanpınar'a ve *Mahur Beste*'ye ilgi göstermeye başlamıştır. Bu okuyucu zümresi için *Mahur Beste*'yi okumak bir talihti, tıpkı Mahur Beste'yi dinleyen Tanpınar gibi. *Mahur Beste*'yi ve Tanpınar'ı ideolojilerin ekseninde görmeden anlamak, XXI. yüzyıla adım atan ve entelektüel bakış kazanmaya çalışan okur zümrelerine nasip olmuştur.

OKURUN DUYGU VE DÜŞÜNCELERİ İLE MAHUR BESTE

Mahur Beste kitabıyla karşılaşan okur, ilk önce Attilâ İlhan'ın "O mahur beste çalar Müjgan'la ben ağlaşırız" sözleriyle hayat bulan şarkıyı anımsar ve hatta biraz mırıldanır. Musikimizden bir parça anlayan okuyucu ise mahur makamından dem vurur. Bir okur da Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin kütüphanesinde yer alan "813.42 T248m 1995" tasnif numaralı *Mahur Beste* romanının ön sayfasına, diğer okurlara bilgi vermek istercesine mahuru tanımlamıştır.

İlgili ve meraklı okuyucu, *Mahur Beste* romanının ilk sayfalarında görülen ithafla Eyyübî Bekir Ağa'yı araştırıp onun mahur makamındaki eserini dinleyebilir.¹⁵ Bir romanın okuruyla buluşmasındaki bu zenginlik, açmaya duran gül gibi okuyucunun esere bağlanmasının ilk adımlarıdır.

Mahur Beste'yi okumaya başlayan okur, değişimin tedirginliğini duyan Behçet Bey'le bir seyahate çıkmış gibidir. Bu seyahat, Behçet Bey'le sınırlı kalmayıp yeni kişi ve hayatlara açılır: Atiye Hanım, İsmail Molla, Ata Molla, Sabri Hoca, Halit Bey, Adile Hanım, Bûyidil

Hanım, Nuri Bey, Agop Efendi, Soloski (Selim), Nerkiş Ayşe Hanım, Ali Ağa, Refik Bey, Ruhsar Hanım, Cavide, Talât Bey ve Sabri Hoca'nın babası gibi.

*Mahur Beste'*yi yazarken "bu romanın bir başka türlüünü yaşa" dığını (Enginün - Kerman, 2008: 179) belirten Tanpınar, Behçet Bey'in ve çevresindekilerin hayatlarını bir ayna gibi yansıtmıştır. Aynanın karşısındaki okur da kendi âleminde başka türlü şeyler yaşar. Yazarın, romandaki şahısların ve okurun dünyası, farklı ve dağınıktır; ama hepsi de Mahur Beste'nin anlatımıyla birleşir. Yazarın anlattığı ve yaşadığı dönemden okurun okuma sürecine kadar geçen zamanda, sadece İsmail Molla'nın işaret ettiği "biz" mefhumu kalır.

Bazı okurlar; kitapta kişisel, sosyal ve siyasal ilişkiler doğrultusunda önemli gördüğü noktaların altını çizer. Bu, yazarın "çizdiği güzergâhın dışında bir yolculuk"tur (Bekiroğlu, 2002: 95). Ancak "kim kendi hikâyesinden aynı sözcüklerle farklı ve yeni bir hikâye çıkarılmasına itiraz edebilir ki?" (Bekiroğlu, 2002: 95). Bu tip okur, her okumasında veya kitapla ilgili paylaşımlarında yeni ufuklara yelken açabilir, duygu ve düşünceleri zamanla değişebilir. Ancak bâki kalacak şey, eser olarak *Mahur Beste* olacaktır.

SONUÇ

Edebiyat biliminin alt dallarından biri olan edebiyat sosyolojisi ile yaklaştığımız Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Mahur Beste* eseri, medeniyet kırılmasının sonuçlarını bireyler üzerinden yansıtmıştır. Osmanlı sanatının estetiğini fark eden ve onu yaşayan Tanpınar, Türkiye Cumhuriyeti içinde de bu mirasın sahiplenilmesi gerekliliğini zamanla ilgili düşünceleri ve musiki ile işaret etmiştir.

Freud, sanatçıların "gerçek dünyada tatmin edemediği isteklerle dolu" (Moran, 1991: 136) olduğunu ifade eder. Tanpınar'ın arzuladığı aydın ve toplum, bir terkibin eseri olmalıdır ki bunu da *Mahur Beste'*de Atiye Hanım'ın Behçet Bey'le evliliğine devam etmesiyle göstermiştir.

Freud'un düşüncelerinin ve Fransız romancı André Malraux'un "Her roman aslında bir otobiyografidir." sözünün ışığında *Mahur Beste* ve Tanpınar, bir iç yolculuğu eseri olarak karşımıza çıkar. *Mahur Beste'*nin kitaplaşmasından bu yana da her okur, yeni seyahatlere çıkmaktadır.

DİPNOTLAR

- 1 Bu konuda bk. Wellek, Rene - Warren, Austin, 1993, 73-79; Escarpit, Robert, 1992, s. 7-9.
- 2 Bu konuda bk. Escarpit, 1992: 10-15; Kösemihal, 1967: 1-5.
- 3 Bu konuda bk. Mutluay, 2002: 258; Enginün - Kerman, 2008: 46; Demiralp, 2002: 269-273.
- 4 Tanpınar'ın zaman ve rüya anlayışı için yararlanılabilecek kaynaklar: Kantarcıoğlu, 2004: 70-71; Işın, 2003: 44; Özgül, 2002: 539-547; Köroğlu, 1997: 201-222; Yıldız, 2000: 40-45.
- 5 Bu motif -özellikle- Tanzimat dönemi romanlarımızda kendini gösterir. Bu konuda bk. Parla, 2002.
- 6 "Molla Bey, oğlunun mektuplarını okudukça orta bir kafada otorite fikrinin ne demek olduğunu iyice öğreniyordu." (Tanpınar, 2003: 32).
- 7 Azra Erhat'ın Ahmet Hamdi Tanpınar'la gerçekleştirdiği röportajda romanda en önemli unsuru yazar şöyle açıklamıştır: "İnsan... Her şeyden evvel insan, bütün etrafıyla insan ve onun havası." (Tanpınar, 2002: 235).
- 8 "Tanpınar, mensuplarının bir bölümünü sevmese de CHP'lidir ve İsmet İnönü'ye taparcısına bağlıdır." (Enginün - Kerman, 2008: 37).
- 9 Bu konuda bk. Işın, 2000: 113-122.
- 10 Bu konuda bk. Ülgener, 2006: 22.
- 11 Bu konuda bk. Ayvazoğlu, 2000: 66-67; İnci, 2000: 133-143.
- 12 Aynı adla yayımlanmış bir makale vardır: Kahraman, 2000: 9-43.
- 13 "75 Yıla Mührünü Vuran 75 Kitap" bölümü ve "En Çok Oy Alan Yazarlar" anketi, *Kitap-lık* dergisinin 34. sayısında yer almaktadır. Bu ankette en çok oy alan yazarlar arasında Tanpınar, ikinci sırada yer alır.
- 14 "Orada büyük bir ceviz sandık vardı; ne kadar merak ederdim! Her karıştırdıkça içinde yeni bir şey bulurdum. Galiba ihtiyar kadın beni memnun etmek için her defasında yeni bir şeyler koyardı. (...) Sonuna doğru bu eşyayı bitmez sanmaya başlamıştım. Bu sandık bana bütün bir bereket ve şaşırtıcı şeyler mucizesi gibi gelirdi. Büyükanneimin ölümüne kadar hep böyle devam etti. Sonra o ölünce asıl mucizenin nerede olduğunu gördüm." (Tanpınar, 2003: 90).
- 15 Mesut Cemil Bey'in klasik Türk musiki eserlerini topladığı albümü, Golden Horn Records tarafından piyasaya sürülmüştür. Bu albümün üçüncü eseri, Eyyübi Bekir Ağa'nın Mahur Beste'sidir.

KAYNAKÇA

- Abacı, Tahsin, (2000), *Yahya Kemal ve Ahmet Hamdi Tanpınar'da Müzik*, Pan Yayınları, İstanbul.
- Ayvazoğlu, Beşir, (2000), "Huzur Nasıl Keşfedildi?", *Türk Yurdu*, c. 20, S. 153-154, Temmuz.
- Bekiroğlu, Nazan, (2002), *Mor Mürekkep*, 4. bs., Timaş Yayınları, İstanbul, 2002.
- Coşkun, Sezai, (2004), "Edebiyat Sosyolojisi Araştırmaları İçin Bir Yöntem Denemesi", *Edebiyat Sosyolojisi*, (Ed. Köksal Alver), 2. bs., Hece Yayınları, Ankara.
- Demiralp, Oğuz, (2001), *Kutup Noktası Ahmet Hamdi Tanpınar Üzerine Eleştirel Bir Deneme*, 2. bs., YKY, İstanbul.
- Demiralp, Oğuz, (2002), "Mahur Beste'nin Bitmemişliği", *Bir Gül Bu Karanlıklarda -Tanpınar Üzerine Yazılar-*, (hzl. Abdullah Uçman - Handan İnci), Kitabevi, İstanbul, 2002.
- Enginün, İnci - Kerman, Zeynep, (2008), *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa*, 2. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Escarpit, Robert, (1992), *Edebiyat Sosyolojisi*, (çev. Hüseyin Portakal), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Işın, Ekrem, (2000), "Osmanlı İlimiye Sınıfının Romanı: Mahur Beste", *Kitap-lık*, S. 40, Mart/Nisan.
- Işın, Ekrem, (2003), *Kitap-lık A'dan Z'ye Ahmet Hamdi Tanpınar*, YKY, İstanbul.
- İnci, Handan, "Son Elli Yılın Huzur Okumaları", *Kitap-lık*, S. 40, Mart/Nisan 2000.
- Kahraman, Hasan Bülent, (2000), "Yitirilmemiş Zamanın Ardında: Ahmet Hamdi Tanpınar ve Muhafazakâr Modernliğin Estetik Düzlemi", *Doğu-Batı*, S. 11, Mayıs/Haziran/Temmuz.
- Kantarcıoğlu, Sevim, (2004), *Ahmet Hamdi Tanpınar Yapıbozumcu ve Semiotik Yaklaşımlar Işığında Tanpınar Hikâyeleri*, 2. bs., Akçağ Yayınları, Ankara.

- Kitap-lık* [Ek], (1998), "75 Yıla Mührünü Vuran 75 Kitap", S. 34, Güz.
- Köroğlu, Erol, (1997), "Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Zaman Anlayışı", *Cogito*, S. 11, Bahar.
- Köseihal, Nurettin Şazi, (1967), "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, S. 19-22, Ayrıbasım.
- Moran, Berna, (1991), *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, 9. bs., Cem Yayınevi, İstanbul.
- Mutluay, Rauf, (2002), "Mahur Beste", *Bir Gül Bu Karanlıklarda -Tanpınar Üzerine Yazılar-*, (hzl. Abdullah Uçman - Handan İnci), Kitabevi, İstanbul.
- Özgül, M. Kayahan, (2002), "Neredesin Tanpınar?", *Bir Gül Bu Karanlıklarda -Tanpınar Üzerine Yazılar-*, (hzl. Abdullah Uçman - Handan İnci), Kitabevi, İstanbul.
- Ülgener, Sabri F., (2006), *Zihniyet, Aydınlar ve İzm'ler*, Der'in Yayınları, İstanbul.
- Parla, Jale, (2002), *Babalar ve Oğullar Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*, 3. bs., İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2002), *Mücevherlerin Sırrı Derlenmemiş Yazılar, Anket ve Röportajlar*, (hzl. İlyas Dirin - Turgay Anar - Şaban Özdemir), YKY, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, (2003), *Mahur Beste*, (Ed. İnci Enginün), 6. bs., Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Wellek, Rene- Warren, Austin, (1993), *Edebiyat Teorisi*, (çev. Ömer Faruk Huyugüzel), Akademi Kitabevi, İzmir.
- Yavuz, Hilmi, (1987), *Kültür Üzerine*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldız, Sadettin, (2000), "Ne İçindeyim Zamanın", *Edebiyat Güncesi*, S. 15, Mart/Nisan.